

selvtægt og administrative straffe stadig havde hjemmel i lovene (s. 118–121). Det sidste kapitel er nyt, et katalog over samtlige kendte tilfælde af de omhandlede procesformers anvendelse. Kataloget er opbygget efter samme forbilledlige mønster som i forf.s bøger om folkedomstolens suverænitet. (Anm. i HT 1978, s. 353–355).

Bogens afvisende titel er for så vidt rammende som især første afsnit er spækket med uoversatte græske citater, men den er unødigt afskrækkende, for også uden græskkundskaber kan man have nytte af bogen både i dens helhed og som opslagsværk.

Signe Isager

Horst Zettel, Das Bild der Normannen und der Normanneneinfälle in westfränkischen, ostfränkischen und angelsächsischen Quellen des 8. bis 11. Jahrhunderts. München, Wilhelm Fink 1977. Pris: 78 DM.

Dette arbejde, der er en udvidet udgave af en »Inaugural-Dissertation«, indledes med resumé af faglitteratur og – populærvidenskabelig litteratur! – om vikingerne og deres togter, opdelt efter deres hovedteser om årsagen til vikingetogterne. Dernæst er det forfatterens erklærede hensigt at samle de samtidige – og de næsten samtidige – kilders – forrinsvis de fortællendes – efterretninger om vikingerne og deres færden for at give et indtryk af normannerne, »so wie es sich aus der Perspektive der Betroffenen ergab«, jf. s. 27 øverst, idet han dog samtidig betoner, at han ikke vil indlade sig på at føje en ny samlet fremstilling af normannernes eller deres togters historie til rækken af arbejder fra de sidste 150 år, jf. s. 13, gentaget s. 26.

Derefter deles fremstillingen i fire hovedafsnit: »Die Ethnische Einordnung«, Skandinavien »im Quellenbild«, »das Charakterbild« af normannerne og endelig normannernes togter, »Ihre Motive und Ergebnisse im Quellenbild«. I det første hovedafsnit behandles kildernes betegnelser *Normanni*, *pagani*, *Dani*, *piratae*, *vikingi*; i forbindelse med det sidste begreb gives der s. 54–55 et utilfredsstillende referat af diskussionen om ordets etymologi, jf. til sammenligning »viking« i kulturhistorisk leksikon XX. Iøvrigt er et af citaterne i dette afsnit gået »i fisk«, idet det ret afgørende ord *pyratae* mangler s. 57 mellem »quoque« og »Danorum«. I det hele taget har det knebet med korrekturlæsningen i dette hovedafsnit. Således skal der i note 93 s. 44 læses *denu* = dal i orienteringen om etymologien af *Dani*, men iøvrigt er der andre mangler, sml. »Daner« i kulturhistorisk leksikon II. Blandt de senere afsnit må dog fremhæves sammenstillingen af kildernes ordbrug, når de beskriver normannerne og deres »vilde« gerninger, men den er tillige et billede på en af bogens svage sider, at forfatteren er alle kilder lige gode. En samlet konklusion eller vurdering findes ikke, hvilket kan hænge sammen med bogens ret skematiske opstilling; til gengæld er der en beskeden sammenfatning af resultater i hvert underafsnit. Et fyldigt register letter brugen af bogen, som afsluttes med forkortelsesliste og litteraturfortegnelse.

Herluf Nielsen

Sverre Bagge: Den kongelige kapellgeistlighed 1150–1319. Bergen – Oslo – Tromsø. Universitetsforlaget 1976. 205 s.

Udforskningen af kapelgeistligheden i Norge er af Sverre Bagge blevet gennemført som et pionerarbejde i Norden. Josef Fleckensteins meget grundige undersøgelse om »Die Hofkapelle der deutschen Könige« udkom ikke før i 1959–1966, og de nordiske bidragydere om temaet i *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder* i bd. 8, 1963, under

opslagsordet Kapellgeistlighed, Lars Hamre for Norge, Troels Dahlerup for Danmark og Göran Inger for Sverige, bekræftede, at temaet var praktisk taget udforsket. Sverre Bagges undersøgelse, tydeligvis inspireret af Knut Helle, blev fremlagt på seminar i Bergen i 1970. For Norges vedkommende mener forf., at kapelgeistligheden ikke dannede et system af præstekollegier, der varetog kongelige opgaver på det tidspunkt, da kongen opholdt sig på stedet. Snarere synes kildematerialet at burde tolkes således, at en bestemt gejstlig følger kongen på enhver rejse, han foretager gennem landet, uanset den gejstliges tilknytning til en kirke eller et klerkesamfund, over hvilket kongen har patronat. I 1308 godkender paven en kapelorganisation, der nøje fastlægger, hvilke klerkefællesskaber, der skal tælle som kongelige kapeller. Forf. mener, at paven kunne gå med til den stramme organisation, der gav kongen så stærk en indflydelse over et bestemt segment af kirken, fordi kongen i Norge generelt havde mindre indflydelse over kirken end i mange andre lande, Danmark og Sverige iberegnet. En anden mulighed er naturligvis, at det franske pavedømme i Avignon udviste en imødekommende holdning overfor Norges konge på samme basis som til Frankrigs. Sammenligningen med Sverige og Danmark kan vel endnu ikke blive mere end et postulat, da undersøgelserne mangler.

Den ny kapelorganisation bliver udsat for stærk indenlandsk kritik og bliver direkte sat på prøve ved et konkret tilfælde i Allehelgenskirken i Bergen i 1310. Forf.s første studie herover blev publiceret i *Bjergvin bispestol: Byen og bispedømmet* (1970). Senere resultater om kanslerembedets forhold til Oslo Mariakirkes gejstlighed blev publiceret i *Oslo bispedømme 900 år* i 1974. I det tilsvarende kapitel i den her anmeldte bog bliver mange detaljeanalyser hængende og belaster måske fremstillingen mere end nødvendigt.

Titelforskellene mellem de førende prælater står i et vist omfang tilbage uden ensartet forklaringsmodel. Rectortitlen ved korskirken i Fana menes at hentyde til sjælesorgsfunktioner, mens provstetitlen, som sikkert kun lederne af de tre kongelige kapeller i Bergen, Oslo og Tønsberg bærer, ikke bliver nærmere kommenteret. Der er på dansk grund et parallelt tilfælde i Odense: provst Livo, modtageren af Erik III.s brev om udskillelse af Albani sognekirke fra Knudsmunkenes *dominium*, adresseres af kongen i vendinger, som i Livo lader én formode en fhv. kongelig kapellan: »*Te, Liuo preposite, per gratiam perque fidem, quam mihi debes et inter nos est, rogo et incunctanter precipio*«. (DD 1. r. II, nr. 71, Hamsforts referat, smlg. Troels Dahlerups disputats 1968 og hans foredrag på det 3. Visby-symposium 1967, tr. 1969, samt Ebbe Nyborg i *Strejflys over Danmarks bygningskultur. Festskrift til Harald Langberg*, 1979). Der er stor rigdom af titler i nogle diplomer, som f. eks. i det nye bind DD 1. r. III (1976) nr. 89: en *cancellarius regis*, en *capellanus regis*, tre *clerici regis*, en *magister*, en *prepositus*, en *abbas* (Holmekloster på Fyn). Variationer af denne type vil med fordel kunne analyseres med støtte i de norske undersøgelsesresultater.

Tore Nyberg

Girolamo Ganucci Cancellieri, Pistoia nel XIII secolo. Saggio storico sulla stirpe dei Cancellieri di Pistoia. Firenze, Leo S. Olschki 1975. 429+8 s. Ill.

Af indledningskapitlet om familien og det dobbelte familienavn med tilhørende orienterende stamtavler, fremgår det, at forfatteren, der selv hører til familien, i alt væsentligt har afsluttet sit arbejde i løbet af »sommer-efterår« i 1949. Det lange åremål mellem færdiggørelse og trykning kan have været årsagen til, at David Herlihy, der i 1967 udgav »*Medieval and Renaissance Pistoia. The Social History of an Italian town 1200-1430*«, og nærværende forfatter ikke indbyrdes har kunnet drage nytte af deres arbejder, men de bekræfter hinanden i Cancellieri-familiens rolle i styret af byen i store dele af tids-